

Stiftelsen Hofmansgave tilhører »det danske folk«

Mens ungdomsoprøret rullede hen over universiteterne, og de unge hippier samlede sig omkring Storke-springvandet i København for at spille guitar og ryge en pibe hash, vadede et par af Hedeselskabets assistenter rundt på det lave vand syd for Enebærødderne i Odense Fjord. De havde travlt med at bore huller i fjordbunden og hente jordprøver op. Akkurat som Hedeselskabets assistenter havde gjort det så flittigt over hele landet i 1940'erne og 1950'erne.

Dette sidste konkrete forsøg på at få igangsat et landvindingsprojekt på søterritoriet fandt sted så sent som i 1968. Som et ekko fra fortiden var der afgivet bestilling på projektet fra Stiftelsen Hofmansgave ved Otterup, og Hedeselskabets kontor i Odense havde sagt ja. En allersidste gang ville man prøve at få sparket gang i landvindings sagen ude på søterritoriet.

Ganske vist drejede det sig slet ikke om landvinning.

I en ansøgning til Ministeriet for Offentlige Arbejder var der bedt om tilladelse til at beskytte Enebærøddernes sydkyst med et dige. Kysten var under nedbrydning, fordi sandsugere og stenfiskere fjernede store mængder sand og ral blot 50 meter fra land.

Diget ville rigtig nok beskytte kysten, men ville samtidig indgå i et projekt, der også betød tørlægning af 600 hektar nyt land ude i Odense Fjord. Reelt var der tale om en inddæmning, og derfor skulle Statens Landvindingsudvalg betale. Så selvom formålet officielt var kystbeskyttelse, ville projektet altså give en betydelig gevinst for Hofmansgave. Godset ville få sit jordtilliggende fordoblet, men uden statens økonomiske støtte ville det aldrig være rentabelt.

Den 14. februar 1969 forelå Hedeselskabets skitseprojekt til »inddæmning og afvanding af et område af Odense Fjord ud for Hofmansgave«. Pris: 14 mio. kr. (109 mio. kr. i 2013-værdi).

Hofmansgave

Siden den første inddæmning af 83 hektar i 1756 er der gennemført en række inddæmninger og afvandsarbejder omkring Hofmansgave Hovedgård øst for Otterup, senest i 1952-53 med betydelig statsstøtte.

Omfattende projektforslag til landvinning af 600 hektar i 1968, men afvist.

Udpeget som mulig lokalisering for kernekraftværk i 1973.

Ejendommen overgik testamentarisk til Stiftelsen Hofmansgave i 1972 efter den sidste ejers død.

Skarp kritik i 2006 fra Erhvervs- og Selskabsstyrelsen for økonomiske uregelmæssigheder i forhold til lovgivningen om fonde.

Drives i dag som en moderne agroindustriel virksomhed med godt 1000 hektar, heraf knapt 700 hektar som markbrug, ca. 250 hektar som skovbrug og de resterende 50 hektar til sommerhusgrunde, strandenge, hede og moser (bl.a. Enebærødderne) samt veje og park.

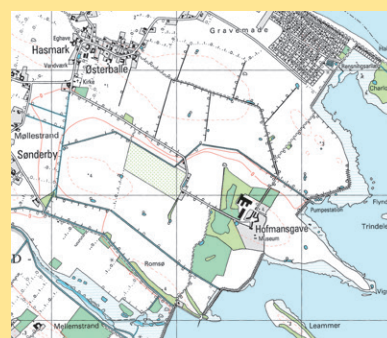
Stiftelsen Hofmansgave ledes af en selvsupplerende bestyrelse med fem medlemmer og godsets inspektør.

Lokaliteten er uhyre velbeskrevet i botanisk henseende. Enebærødderne og strandenge og småholme langs Odense Fjord, bl.a. Leammer med yngleforsøg af havørn, blev naturfredet i 1980.

Kortene er fra 1780, ca. 1820, 1890 og 1983.

Nordfyns Kommune.

Koordinater: 6155741, 594008.

Om det var denne pris, der tog modet fra stiftelsen, så man ikke gik videre med projektet, eller om det blev direkte afvist af Statens Landvindingsudvalg i løbet af foråret, fremgår ikke

af de tilgængelige arkivalier. Måske var det Ministeriet for Offentlige Arbejder, der sagde nej af hensyn til andre og langt mere omfattende planer for området?

Charlotte (1851-1934) og Niels Erik Hofman-Bang (1844-1929) var det sidste ægtepar på Hofmansgave, som de drev fra 1885 og frem til mandens død i 1929. Han havde hverken praktiske eller teoretiske erfaringer med landbrug, men var uddannet cand.polit. Han forlod en stilling som kontorchef i Landmandsbanken i København for at overtage godset i 1885 sammen med sin kone og deres indtil da syv børn. Fotos: Danske Herregaarde.

Enebærodde viste sig at være blandt de 50 udpegede lokaliseringssmuligheder for atomkraftværker i Danmark,

da Elsam offentliggjorde sin hitliste i 1973. Om netop denne lokalitet havde været under forberedelse allerede i

Den sidste familie på Hofmansgave omfattede hele ni børn, hvoraf de syv var døtre. Den ene af brødrene var fysisk handicappet, mens den anden bror, Niels Oluf, drev godset frem til sin død i 1951, men giftede sig aldrig. Da arveretten udelukkende gik til mandslinien, blev den store ejendom derefter overdraget til en stiftelse, der skulle drive forskning til gavn for »det danske folk«. På billedet er hele familien samlet på hovedtrappen til fotografering ca. 1920. Foto: Danske Herregaarde.

slutningen af 1960'erne, skal ikke kunne siges, men Hofmansgave opgav i hvert fald sit projekt uden større sværdsdrag.

Hedeselskabet fremsendte sin regning 1. august 1969. Selskabet havde beregnet sig 2800 kr. (21.700 kr. i 2013-værdi) for projektforslaget, men heri var ikke inkluderet prisen for de mange jordprøver.

Sidste chance for støtte

Dette »kystsikringsprojekt« ved Enebærodde var oprindeligt opført som landvindingsprojekt nr. 51 på Hedeselskabets oversigt over inddæmningsmuligheder i Danmark fra januar 1953. Oversigten rummede forslag til 89 projekter, der ville kunne udvide det samlede danske landbrugsareal med 133.899 hektar.

Allerede i 1956 havde bestyrelsen for Hofmansgave-stiftelsen forsøgt at få projektet, som blev kaldt »Hals Inddæmning«, sat i gang, men uden held. På det tidspunkt gik bølgerne højt på grund af vrede kystfiskere, der protesterede heftigt mod snart sagt hvert eneste landvindingsforslag på søterritoriet. Både Nærá Strand på Nordfyn og Seden Strand i Odense Fjord var med på listen over projekter, som Statens Landvindingsudvalg insisterede på at få undersøgt; udvalget ønskede næppe at få flere konflikter på halsen ved at åbne nok et fynsk landvindingsprojekt.

Desuden var der spørgsmålet om ejendomsretten til arealer på søterritoriet. Den tilfaldt principielt staten, og staten var ikke interesseret i arealerne ved Enebærodde. Med denne begrundelse fik Hofmansgave nej i 1956, men det afholdt altså ikke fondsbestyrelsen fra at prøve igen i 1968. Medvirkende årsag har sandsynligvis været, at alle kunne se, at den generøse støttelovgivning for landvindingsprojekter var på vej ud.

Siden 1940 havde landvindingsloven sponseret mere end 1700 projekter til en værdi af mindst seks milliarder nutidskroner, men i 1966 havde Folketinget skåret drastisk ned på støttesatserne i loven. Hvor der hidtil

Folmer Lüttichaus projektforslag fra 1968 skulle formelt beskytte sydkysten af Enebærødde, men reelt var der tale om et landvindingsprojekt for 600 hektar. Dæmningslinjen er indtegnet efter Hedeselskabets originale kort. Projektet ville have udslettet holmene Trindelen, Ægholm Leammer og Kyholm.

var givet op til 66 procent i direkte tilskud, kunne man fremover højst hæve 25 procent, og alle var klar over, at selv den procentsats ville ikke holde evigt. I 1970 blev loven afskaffet.

De gamle inddæmninger

Det mislykkede landvindingsforsøg i 1969 afsluttede en flere hundrede år gammel tradition for landvinding og jordforbedring på den store nordfynske landejendom.

Fjordarmen nord om hovedgården, der oprindeligt hed Bøttigersholm, blev inddæmmet i 1756 af major Diderik Lange. Det var Nordfyns første »vellykkede« inddæmning, og den gav 83 hektar nyt land.

Der opførtes to dæmninger, en nord for gården mod Odense Fjord og en i sydvest mod Egense Fjord (Fjordmarken), og i begge blev der indbygget sluser. Efter inddæmningen blev den vestlige del – Møllestrand – fraskilt til brug for fæstebønderne i Hasmark by. Selve designet fremgår af matrikelkortet fra ca. 1820.

Afvandingen foregik alene ved en hovedkanal og et par grøfter i Møllestrand, og anlægget ændredes ikke på nogen afgørende måde før 1876, hvor der blev opført en pumpemølle. Anlægget fungerede ikke særlig godt, fordi man havde kastet fyldet fra hovedkanalen op langs siderne, hvor det lå som digevolde, der blokerede overfladeafstrømningen fra de lavtliggende marker. Effektiviteten led

også under vanskeligheder med at få de vrangvillige bønder til at yde den fornødne vedligeholdelse.

Hovedgården Bøttigersholm blev i 1783 købt af Niels de Hofman, der ændrede gårdens navn til Hofmangave. De følgende århundreder satte slægten sit markante landøkonomiske præg på egnen.

I forbindelse med Fjordmarkens inddæmning i 1818 blev der foretaget en inddæmning af 22 hektar syd om Hofmangave mod Romsø, og i begyndelsen af 1840'erne flyttede Hofmangave den gamle østdæmning nord for ejendommen tættere på Odense Fjords sejlrende for at forbedre slusens virkning ved lavvande. Desuden inddæmmede man en lille vig lige syd for hovedgården samt en anden vig på 6,5 hektar oppe ved Erikshåb. Der var tale om små kystreguleringer, der først og fremmest havde beskyttende effekt, så man anvendte ikke de store kræfter på udgrøftning og afvanding.

Først i 1876 skete der betydelige ændringer, da Niels Erik Hofman-Bang (1803-1886) lod opføre en hollandsk mølle med trykhjul og snegl ved dæmningen nord for gården. Der blev også gravet en ny hovedkanal og flere sidekanaler, og i den østlige

fenne ved møllen etablerede man et engvandingsanlæg. Det var anlagt med rislerender, der gjorde det muligt at tillede gødningsvand fra den nærliggende staldbygning, hvilket var ganske avanceret efter datidens forhold.

Mistro til Hedeselskabet

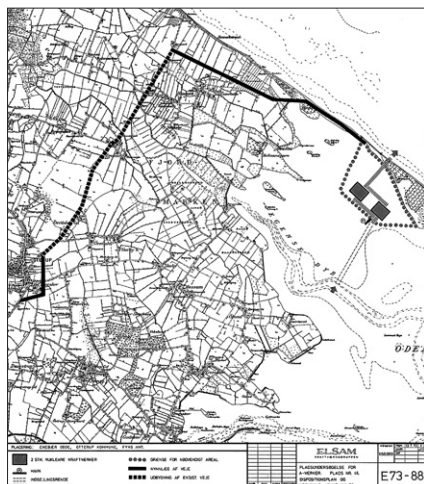
I begyndelsen af det 20. århundrede blev der rejst en vindmotor til at udpumpe vand til Fjordmarken, men ellers skete der ingen kulturtekniske ændringer før midten af århundredet.

Niels Oluf Hofman-Bang, der var ejer af godset i perioden 1929 til sin død i 1951, var ikke synderligt interesseret i driften af det store gods. Fra 1932 havde godsdriften været bortforpagtet frem til 1946, hvor familiens ven og økonomiske rådgiver Folmer Lüttichau fra godset Rhoden ved Vejle Fjord indtrådte som administrator.

Under besættelsen var det dog i høj grad Niels Oluf Hofman-Bangs indædte modstand og personlige indgriben, der blokerede forsøgene på at få gennemført en mere rationel afvanding med statsstøtte af Fjordmarken. Han afviste kategorisk at lade Hofmangaves 130 hektar indgå i projektet og gav flere gange udtryk

Set fra nord ligger skoven Charlottenlund forneden til venstre, Hasmark Strand renseanlæg til højre, hvorfra den korte Erikshåb-dæmning strækker sig mod syd. Så følger Flyndernæs og Vignæs, der begge er inddigede eller inddæmmede. Længere ude ligger Leammer og de store vandområder helt ude ved horisonten er Firtalsstrand og Olundgård Inddæmningen. Foto: Viggo Lind, 5. september 2010.

Ifølge Elsam var Enebærrode velegnet til placering af »2 stk. nukleare kraftværker«, og i 1973 blev odden medtaget i »pladsreservationen« på i alt 50 lokaliteter over hele landet. Kortet er fra Elsam-rapporten.

for mistillid til Hedeselskabets motiver, når selskabet forsøgte at »sælge« sine projekter til lodsejerne i Fjordmarken.

Denne mistro stak dog ikke dybere, end at det alligevel blev overladt til Hedeselskabet i 1946 at udarbejde et forslag til uddybning af »en del af Hofmansgaves afvandingskanaler«. Projektet vedrørte kun et mindre areal på 27,5 hektar, der blev afvan-

det ved hjælp af en effektiv vindmotor til Fjordmarkens landkanal. Overslagsprisen blev beregnet til 9200 kr. (192.500 kr. i 2013-værdi), men ifølge kontrakten, der blev indgået et år senere med en lokal entreprenør, fik Hofman-Bang arbejdet udført for 7589 kr. (154.500 kr. i 2013-værdi).

Efter Hofman-Bangs død i 1951 ændrede forholdene sig radikalt. Fra 1952 blev godset administreret som en stiftelse, og straks efter det ændrede ejerskab indgik man et tæt samarbejde med både Hedeselskabet og Statens Landvindingsudvalg.

Ikke uden betydning har det vel været, at den første bestyrelsesformand for stiftelsen hed Folmer Lüttichau, og han var lillebror til bestyrelsesformanden for Hedeselskabet. Værd at nævne er også, at direktøren for Hedeselskabet, agronomen Niels Basse, sad som medlem af Statens Landvindingsudvalg, der administrerede landvindingslovens mange tilskudsmillioner i de år.

I 1953-54 gennemførte Hedeselskabet det helt store afvandingsprojekt på Hofmansgave, der samtidig betød en billig elektrificering af hele ejendommen. Det drejede sig om kunstig

Niels Oluf Hofman-Bang (1872-1951) var født i København og student fra Borgerdydskolen på Christianshavn. Han var indkaldt ved Livgarden samtidig med den daværende kronprins Christian, som senere i sin rolle som Kong Christian X aflagde et kortvarigt besøg i oktober 1933 på Enebærrode. Foto: Privateje.

afvanding af 140 hektar lave arealer, hvor to helt nye elektriske pumpestationer erstattede de ældre »fuldstændig udslidte pumpeanlæg« samt en uddybning af tilhørende afvandingskanaler. Reelt var der tale om en totalrenovering af de eksisterende anlæg, en projekttype som Statens Landvindingsudvalg ellers principielt altid havde sagt nej til at støtte. Man kan roligt konkludere, at Hofmansgave udgjorde et særtilfælde på grund af stiftelsens nære bånd til Hedeselskabet.

Projektet kom til at koste 250.000 kr.

Nordøst for godset stod denne hollænder-mølle og pumpede vand ud i Odense Fjord. »Sortmølle« blev den kaldt på grund af farven. Den var opført af Jacob Aall Hofman-Bang i 1876 som en moderne trykhjulsmølle med snegl efter tegninger af ingeniør Brummer, der havde medvirket ved Lammefjords udtørring i samme årti. Der var tale om en ottekantet, træbeklædt mølle med et vingefang på femten meter. Møllen stod på dæmningen helt frem til Hedeselskabets projekt i begyndelsen af 1950'erne, hvor den blev erstattet af et beskedent pumpehus i røde mursten. Foto: Einar Storgaard, 1941.

I 1934 måtte en traktordreven pumpe tages i brug for at få vandet væk fra de lavtliggende marker, men ellers blev der ikke investeret synderligt i modernisering af godset. Jorden var bortforpagtet, og så måtte det gå, så godt det nu kunne. Foto: privateje.

(3,8 mio. kr. i 2013-værdi), hvoraf staten betalte de 60 pct.

»Til det danske folk«

Da Niels Oluf Hofman-Bang døde ugift og uden arvinger i 1951, blev det sidste punktum sat i legenden om Hofman-slægten på Hofmangave. En legende, der sluttede med Charlotte og Niels Erik Hofman-Bang. Til trods for at de opfostrede ni børn på godset, fordelt på to sønner og syv døtre, uddøde mandslinjen med de to sønner, der aldrig fik arvinger.

Godsets overordnede historie er grundigt belyst i Hofmangave-bogen »Fra stamhus til stiftelse« af Johannes Wendt-Larsen fra 2010. En mere digterisk fri parafrase er fortalt af Anne Marie Løn i romanen »Dværgenes dans« fra 1998. Med dværgen og organisten Tyge Willhof-Holm, niende barn og yngste søn af lensherren til Willhofs-gave som fortæller og iagttagere, berettes om slægten Willhof-Holm gennem fire generationer, frem til 1921.

Ganske vist efterlod Niels Oluf sig flere af sine søstre, men da de ikke kunne arve, besluttede de derfor i 1952, at hele godset skulle foræres til »det danske folk«, når de engang ikke var mere.

Ifølge fundatsen skulle godset, der havde været i familiens eje siden 1783, overgå til en selvejende stiftelse med det formål at drive landbrugsfaglig

forskning »til gavn for hele nationen«. Naturvidenskabelig forskning af høj kvalitet havde præget flere generationer af Hofman-slægten, og derfor skulle stiftelsen drive et »planteforædlingsinstitut« i samarbejde med Den Kgl. Landbohøjskole i København.

Folmer Lüttichau var godsinspektør på Kalø Gods fra 1924 til 1948, hvor staten afskedigede ham som den eneste af de ansatte på Kalø. Godset havde været ejet af den tyske Jenisch-slægt siden 1824, og blev som al anden tysk ejendom i Danmark konfiskeret efter besættelsen. De tre Jenisch-brødre havde gjort tjeneste ved den tyske værnemagt under krigen, og da den ældste bror, der ejede Kalø Gods, omkom under det tyske felttog mod Grækenland i juli 1943, blev der rejst en mindesten over ham i Ringelmoseskoven, hvor Folmer Lüttichau holdt talen ved indvielsen (billedet). Da den næstældste bror allerede var faldet på Østfronten, blev den yngste bror trukket tilbage fra fronten og gjorde tjeneste de sidste to krigsår ved det tyske hovedkvarter i Silkeborg. Jenisch-familien hævdes at have betragtet sig selv som en del af den gamle danske landadel, bl.a. med tætte kontakter til Lüttichau-familien på Tjele, der også oprindeligt var indvandret fra Tyskland, men i modsætning til Lüttichau-slægten havde Jenisch-slægten holdt fast ved det tyske statsborgerskab efter Hitlers magtovertagelse. Det kom til at koste slægten Kalø Gods. Foto: privateje.

Den første bestyrelsesformand blev som nævnt familiens nære ven og rådgiver, godsejer Folmer Lüttichau (1898-1977) fra godset Rhoden ved Vejle Fjord. Det var senere i hans formandsperiode, at Hofmangave bestilte tørlægningsprojektet ved Enebærødde i 1968.

Med til historien om det allersidste landvindingsforsøg hører vel at nævne, at bestyrelsesformanden var Lüttichau-familiens sorte får. Under besættelsen havde han været godsinspektør for den tyske von Jenisch-familie på Kalø Gods, der blev beslagt under retsopgøret. Han havde også været aktivt medlem af det såkaldte Østrumsudvalg, der tilbød nazisterne dansk bistand til opbygning af produktionen i det erobrede Østeuropa.

Folmer Lüttichau døde i 1977, hvor efter sønnen Flemming Lüttichau (1935-2011) overtog formandsposten frem til sin død i 2011. I dag hedder formanden Klavs Kriger von Lowzow fra advokatfirmaet A/S Lowzow &

I 1783 købte den første Hofman hovedgården Böttigersholm. Han rev den gamle forfaldne hovedbygning ned og igangsatte opførelsen af den nuværende hovedbygning i 1784. Samme år oprettede han stamhuset Hofmangsgave og bestemte, at gården skulle bære samme navn, og at slægten skulle bebo godset, så længe der var mandlige arvinger. Foto: Viggo Lind, 19. april 2010.

Monberg. Udover at være advokat er han også ejer af Estruplund Gods på Djursland.

På kant med lovgivningen

Flemming Lüttichau var en særpræget personlighed, der ikke tog det så nøje med formalia og regler. I hans formandsperiode kom Hofmangsgave galt afsted i flere omgange, omend kritikken næppe anfægtede Lüttichau

synderligt. For stiftelsen betød disse ubehagelige sager dog en væsentlig plet på det gode omdømme, både i landbokredse og i en større offentlighed.

Stiftelsen Hofmangsgave var registreret som en erhvervsdrivende fond med de deraf følgende gunstige skatteforhold. Årligt blev der uddelt legater til formål i overensstemmelse med de tre frøkeneres ønsker om at støtte »landbrugsfaglig forskning til gavn

for hele nationen«, men da Erhvervs- og Selskabsstyrelsen i december 2005 gik stiftelsens bestyrelsesformand på klingen, kom der mindre heldige sager for dagen.

Som fondsmyndighed foretog Erhvervs- og Selskabsstyrelsen en kontrolgennemgang af stiftelsens regnskaber fra 1999 til 2004, og den viste, at i en fire-års periode var der uddelt 4.558.161 kroner til en vifte af modtagere. Imidlertid befandt en del af de

Nordøst for godset står den lille pumpestation, som afløste Sortmølle i 1953-54 i forbindelse med Hedeselskabets renovering af hele afvandingsanlægget. Inddæmningen af Flyndernæs ses og længere ude ligger de to holme, Trindelen og Ægholm. I baggrunden anes den smalle Enebærøde og et hjørne af Charlottenlund Skov. Foto: Viggo Lind, 5. september 2010.

Pumpehuset fra 1953-54 er udført i den klassiske model, som Hedeselskabet opførte i hundredevis landet over – røde mursten, spids gavl og tegltag.

Vignæs strækker sig ud i Odense Fjord umiddelbart øst for godset, hvor man aner parkens høje træer til højre i billedet. Bag næsset ligger Leammer, hvor et havørnepar har forsøgt at yngle i de senere år. Foto: Viggo Lind, 5. september 2010.

begunstigede sig i »yderkanten af formålet«, som bestyrelsen selv indrømmede det i en redegørelse. Erhvervs- og Selskabsstyrelsen indskærpede derfor i brev til bestyrelsen 17. marts 2006, at »alle uddelinger (...) skal ligge inden for fondens formål, om end der er overladt bestyrelsen et vist skøn«.

Der var dog en markant undtagelse på listen over støttemodtagere.

Erhvervs- og Selskabsstyrelsen kunne ikke acceptere, at stiftelsen i de fire år havde overført i alt 421.500 kr. som legater til sin egen revisor. Uddelingen blev betegnet som direkte »ulovlig«, og stiftelsen fik påbud om straks at indstille alle uddelinger til revisoren. Her er reprimandens ordlyd:

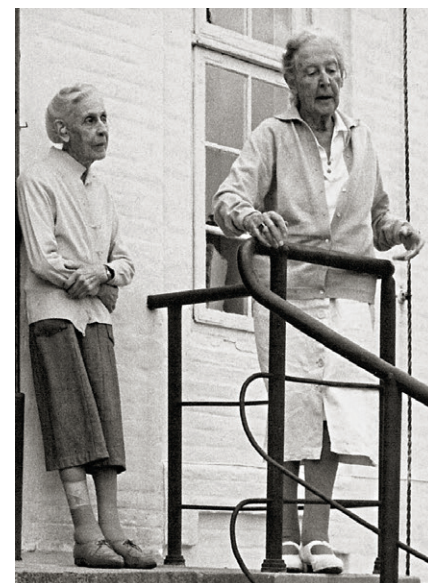
»Styrelsen skal som fondsmyndighed udtale en skarp kritik af fondens bestyrelse

for, at der er foretaget uddelinger til fondens revisor, Patriotisk Selskab [landboforening, der bl.a. tilbyder regnskabsbistand til sine medlemmer], på trods af, at dette er i strid med LEF § 43, stk. 1. Opmærksomheden henledes i den forbindelse på LEF § 63, stk. 3, der bestemmer, at grov eller gentagen overtrædelse af § 43 straffes med bøde. Styrelsen finder dog ikke, at der er tilstrækkeligt grundlag for at politianmelde fondens bestyrelse på baggrund af de allerede foretagne ulovlige uddelinger til revisor. Der lægges herved blandt andet vægt på, at revisor ikke har opnået en direkte personlig økonomisk vinding ved uddelingerne, og at Landbrugsministeriet i 1990, som tidligere fondsmyndighed for fonden, ikke reagerede, da fonden og revisor efter fondsmyndighedens anmodning herom oplyste om fondens uddelinger til revisor.«

Hofmangsgave Stiftelsens bestyrelse tog dog denne pinlige påtale med knusende ro. Et bestyrelsesmedlem udtalte til Fyens Stiftstidende, at det bare var »en fuldmægtig, der kritiserer en gammel stiftelse. Det ser ud til, at han ikke har sat sig helt ind i tingene«. Det pågældende bestyrelsesmedlem var måske ikke den mest uhildede til at udtale

Søstre Hofman-Bang boede hele livet på godset, som blev drevet af bestyrelsen for Stiftelsen Hofmangsgave. Både Lüttichau-familien og Hedeselskabet stillede gerne op, når traditionen bød det. På trappen ses den daværende formand for Hedeselskabets repræsentantskab, godsejer Chr. Mourier-Petersen (tv.) og Folmer Lüttichau ved en højtidelighed i 1968. Nederst er det Inge (1875-1970) til venstre og Ellen (1882-1972) til højre. Fotos: Hedeselskabet.

I haven eller parken til Hofmansgave Gods vokser der også et gammelt tempeltræ eller Ginkgo. Det er et botanisk særpræget træ, hvis fortid rækker helt tilbage til kultiden på linje med en række koglepalmer. Forstenede blade af arter, der har været nær beslægtet med den nulevende art, er fundet i aflejringer på Grønland og Bornholm. Navnet Ginkgo en forenkling af det kinesiske navn yinkuotsu = sølvabrikos. Træet på disse billeder stammer dog ikke fra Hofmansgave, men fra en park i Belgien. Fotos: Wikimedia Commons/Jean-Pol Grandmont.

sig om den delikate sag, da han ifølge avisen selv havde været ansat i landboforeningen Patriotisk Selskab i 32 år.

Men heller ikke bestyrelseformanden Flemming Lüttichau lod sig gå på af den »skarpe kritik«. Til Fyens Stiftstidende udtalte han:

»Patriotisk Selskab vil fortsætte som vores revisor, og vi vil fortsat støtte dem økonomisk. Nu kalder vi det bare konsulentarbejde i stedet for uddeling af midler til forskning«.

I kølvandet på kritikken kom det også frem, at Landbohøjskolens repræsentant i bestyrelsen havde siddet på et ugyldigt mandat i næsten otte år. Ifølge stiftelsens fundats skulle Landbohøjskolens repræsentant være udpeget blandt professorerne ved de tre institutter, der forskede i planterforædling, men det siddende medlem var en norsk professor emeritus. Han havde ikke været ansat ved landbohøjskolen siden sommeren 1998.

I denne sag lovede bestyrelseformanden bod og bedring. Flemming Lüttichau udtalte til avisen: »Udgangen

bliver nok, at han bliver erstattet af en eksterender professor fra Landbohøjskolen«.

Vrede gårdejere

Allerede året efter kom Hofmansgave atter i søgelyset, og denne gang stod der helt anderledes værdier på spil.

Gennem et stråmandsselskab Sognefogedgården ApS var det i tiden op til 2007 lykkedes for godset at opkøbe for mere end 100 mio. kr. jord i nærområdet. Imidlertid var det sket for næsen af lokale landmænd, der havde behov for jord, og de kaldte opkøbene for ulovlige.

Normalt ville en landmand kun kunne eje 400 hektar efter den daværende landbrugslov, men det specielle i Hofmansgaves tilfælde var, at stiftelsen ikke mente sig underlagt de samme opkøbsregler som andre. Som fond kunne man opkøbe jord gennem et datterselskab, og den jord, man kom til at eje ved denne konstruktion, skulle ikke tælles med i godsets samlede jordbesiddelser.

I forvejen ejede Hofmansgave 721 hektar landbrugsjord og gennem Sognefogedgården ApS havde man opkøbt yderligere 257 hektar.

Sagen blev rejst i Folketinget af en Venstre-mand på vegne af de oprørte gårdejere, men der var ikke noget at komme efter. I et svar 2. oktober 2007 frikendte fødevareminister Eva Kjer Hansen (V) Hofmansgave. Hun gjorde det klart, at Sognefogedgården ApS, der var stiftet i 1994, ikke var omfattet af den ændring af landbrugsloven fra 1999, der forbød stiftelser at operere på den anvendte facon.

Ministeren medgav dog, at man altid kunne diskutere det rimelige i, at »ældre« stiftelser var fritaget, men det afgørende var, at Hofmansgave ikke havde overtrådt gældende lovgivning.

Sjældne træer og planter

Hofmansgave vil altid blive husket som et af centrene i dansk botanisk videnskab i første halvdel af 1800-tallet.

Godsejer Niels Hofman (Bang) (1776-1855) nærede en glødende interesse for botanik, og den førte til grundige undersøgelser af Hofmansgave-egnen, både ved Hofman (Bang) selv og ved andre. I 1818 udgav han den klassiske alge-afhandling »De usu confervarum in oeconomia naturae«.

Jagtudlejning er blandt indtægtskilderne for Stiftelsen Hofmansgave, men »Adgang forbudt« skiltene tjener også til at begrænse offentlighedens færdsel på ejendommen. Skiltet her er fotograferet tolv dage efter jagtsæsonens ophør.

Udsyn over den nordfynske egn som Hofman-slægten prægede gennem to århundreder. Billedet er taget fra sydøst henover Vignæs med godsets bygninger liggende i parken til venstre. Foto: Viggo Lind, 5. september 2010.

Fra 1812 til 1819 var Hans Christian Lyngbye huslærer på Hofmangave, og en væsentlig del af de iagttagelser, som ligger til grund for Lyngbyes afhandling »Tentamen Hydrophytologiae Danicae« (1819), er gjort ved Hofmangave i denne periode. Afhandlingen anses for et klassisk algeværk. Det indeholder omhyggelige beskrivelser og veludførte afbildninger af 321 arter af havalger og udvidede kendskabet til Danmarks, Færøernes og Grønlands algeflore. Algesamlingerne findes nu på Botanisk Museum i København, og en slægt af blågrøn-alger har fået navnet *Lyngbya*. Efter at Lyngbye havde forladt Hofmangave, bidrog Caroline Rosenberg (1810-1902) gennem mange år til udforskningen af den nordfynske flora.

Hofman (Bang) selv indførte en lang række arter ikke blot til godsets have og til Charlottenlund Skov på Enebærøde, men også til flere andre lokaliteter i omegnen. Rigest er naturligvis Hofmangaves have, hvis bestand af træer og buske, pryddplanter og indslæbte arter er blevet yderligere forøget sidenhen.

Af havens særdeles mange vedplanter kan nævnes tempeltræ, sort morbær, gennemsigtig gedeblad, ærtetræ, læderkrone, stor japankvæde, busk- og gul hestekastanie, kalifornisk ceder, paryktræ, vingevalnød, ranunkelbusk, blærespirea, tamarisk, mammuttræ, abetræ, figen, parasoltræ, virginiansk troldnød, blærenød, blommetaks, kvæde, hjertetræ, flere sydbøg-arter og forskellige arter af gran, ædelgran og ædelcypres.

Der er offentlig adgang til parken og til den smukke og naturmæssigt interessante Enebærøde, som strækker sig ud mod øst til indsejlingen til Odense Fjord.

KILDER

Anonym: En storslaaet gave til forskningen. Landet. Nr. 15, 13. årg., 10. april 1952.

Anonym: Hofmangave overgår nu til Landbohøjskolen. Fyens Stiftstidende. 1. april 1972.

Bobé, Louis et al. (red.): Danske Herregaarde ved 1920. Bind I-III. København 1922-1923.

Erhvervs- og Selskabsstyrelsen: Sag 05-223.796/lhj. 17. marts 2006.

Foreløbige pladsundersøgelser for nukleare kraftværker. Elsam 1973.

Forfatterens besøg på lokaliteten, 19. oktober og 2. november 2004 samt 27. juli 2010.

Friborg Hansen, Vilfred: Kalø. Slottet og borgen i 700 år. Udgivet af Boggalleriet. Rønde 2013.

Hansen, Kjeld: Det tabte land. Gads Forlag 2008.

Løn, Anne Marie: Dværgenes dans. Gads Forlag 1999.

Lauridsen, John T.: Dansk nazisme 1930-45 – og derefter. Gyldendal 2002.

Pedersen, Bjarne Kim: Rundt om Enebærøde. Forlaget Ravnerock. 2. udgave 2011.

Sass, Ulrik og Kaare Gotfredsen: Adelige blæser på loven. Fyens Stiftstidende, 17. maj 2006.

Sass, Ulrik og Kaare Gotfredsen: Ugyldigt bestyrelsesmedlem sad i årevis. Fyens Stiftstidende, 19. maj 2006.

Statens Landvindingsudvalg, j.nr. 1369. Rigsarkivet.

Venov, H: Skitseforslag til inddæmning og kunstig afvanding af et område af Odense Fjord ud for Hofmangave. Sag nr. 813. Hedeselskabet, 14. februar 1969.

Wendt-Larsen, Johannes: Fra stamhus til stiftelse. Slægten Hofman-Bang til Hofmandsgave 1784-1959. Udgiverselskabet Sletten 2010.

www.hofmangave.dk/

Fuglelivet i dag

Med tilladelse fra Dansk Ornitologisk Forening bringes her et uddrag af DOF-basen, der rummer et meget stort antal fugleobservationer fra alle betydningsfulde fuglelokaliteter i landet. Ønskes der en detaljeret og aktuel status for fuglelivet på Hofmanskave, så brug dette link: www.dofbasen.dk.

Herunder ses en oversigt over de 135 fuglearter, som er registreret fra **Hofmanskave**, pr. 26. januar 2014. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Skarv	(31/4601)	Agerhøne	(1/1)	Sølvmåge	(30/588)	Løvsanger	(3/7)
Fiskehejre	(40/604)	Fasan	(5/12)	Svartbag	(19/50)	Fuglekonge	(2/3)
Knopsvane	(34/2491)	Vandrikse	(1/1)	Splitterne	(9/55)	Grå Fluesnapper	(1/1)
Pibesvane	(1/2)	Grønbenet Rørhøne	(1/1)	Fjordterne	(6/13)	Halemøjse	(4/5)
Sangsvane	(39/3987)	Blishøne	(24/7997)	Havterne	(6/26)	Sumpmejse	(2/2)
Blisgås	(2/26)	Strandskade	(37/681)	Sortterne	(2/4)	Topmejse	(2/4)
Grågås	(22/4301)	Klyde	(16/112)	Huldue	(2/2)	Sortmejse	(1/1)
Canadagås	(6/75)	Lille Præstekrave	(1/1)	Ringdue	(18/4661)	Blåmejse	(7/11)
Bramgås	(12/2711)	Stor Præstekrave	(21/194)	Gøg	(2/3)	Musvit	(12/38)
Knortegås	(17/1182)	Hjejle	(53/16176)	Mursejler	(2/41)	Spætmejse	(10/13)
Gravand	(38/6761)	Strandhjejle	(16/141)	Stor Flagspætte	(13/20)	Træløber	(2/2)
Pibeand	(34/4794)	Vibe	(54/4570)	Sanglærke	(19/150)	Korttået Træløber	(4/6)
Knarand	(1/5)	Islandsk Ryle	(12/127)	Landsvale	(8/103)	Skovskade	(5/7)
Krikand	(10/887)	Sandløber	(1/4)	Bysvale	(9/176)	Husskade	(1/2)
Gråand	(35/6035)	Dværgryle	(5/37)	Engpiber	(9/102)	Allike	(10/267)
Spidsand	(19/408)	Krumnæbbet Ryle	(7/89)	Gul Vipstjert	(1/10)	Gråkrage	(15/234)
Skeand	(1/3)	Almindelig Ryle	(47/15777)	Hvid Vipstjert	(13/25)	Ravn	(7/13)
Taffeland	(3/351)	Kærløber	(2/3)	Gærdesmutte	(6/7)	Stær	(21/1058)
Troldand	(1/50)	Brushane	(4/7)	Jernspurv	(1/1)	Gråspurv	(5/30)
Ederfugl	(11/242)	Enkeltbekkasin	(1/1)	Rødhals	(6/8)	Skovspurv	(10/160)
Hvinand	(3/70)	Dobbeltbekkasin	(7/23)	Rødstjert	(5/6)	Bogfinke	(19/1064)
Toppet Skallesluger	(8/41)	Stor Kobbersneppe	(1/1)	Stenpikker	(1/1)	Grønirisk	(10/196)
Stor Skallesluger	(4/50)	Lille Kobbersneppe	(35/3868)	Solsort	(11/31)	Stillits	(6/62)
Hvepsevåge	(2/2)	Småspove	(3/4)	Sjagger	(5/430)	Grønsiken	(1/5)
Rød Glente	(1/1)	Storspove	(59/1555)	Sangdrossel	(5/8)	Tornirisk	(1/2)
Havørn	(10/11)	Sortklire	(10/22)	Græshoppesanger	(1/1)	Bjergirisk	(1/100)
Rørhøg	(13/15)	Rødben	(47/736)	Kærsanger	(1/13)	Lille Gråsisken	(1/2)
Blå Kærhøg	(6/6)	Hvidklire	(29/1483)	Rørsanger	(1/6)	Hvidsisken	(1/1)
Spurvehøg	(4/6)	Svaleklire	(1/1)	Gulbug	(4/7)	Dompap	(3/8)
Musvåge	(24/34)	Tinksmid	(3/7)	Gærdesanger	(4/7)	Kernebider	(1/1)
Fjeldvåge	(2/2)	Stenvender	(4/6)	Tornsanger	(2/6)	Gulspurv	(19/191)
Fiskeørn	(3/3)	Hættemåge	(33/8791)	Havesanger	(3/3)	Rørspurv	(3/11)
Tårnfalk	(10/13)	Stormmåge	(2/17)	Munk	(5/9)	Bomlærke	(1/9)
Vandrefalk	(13/14)	Sildemåge	(1/1)	Gransanger	(8/15)		

Plantelivet ved Hofmangave og Fjordmarken

TBU 29/20: Hofmangave-området og Fjordmarken ved Egeense

I begyndelsen af 1800-tallet var Hofmangave et af centrene i dansk botanisk videnskab. Stamhusbesidder Niels Hofman Bang (1776-1855) nærede en glødende botanisk interesse, og dette medførte grundige undersøgelser af Hofmangave-egnen, både ved N. Hofman Bang selv og ved andre. I 1818 udgav N. Hofman Bang den klassiske alge-afhandling »De usu confervarum in oeconomia naturae«.

Fra 1812 til 1819 var Hans Christian Lyngbye huslærer på Hofmangave, og en væsentlig del af de iagttagelser, som ligger til grund for Lyngbys afhandling »Tentamen Hydrophytologiae Danicae« (1819) er gjort ved Hofmangave i denne periode. Efter at Lyngbye havde forladt Hofmangave, bidrog Caroline Rosenberg (1810-1902) igennem mange år ved udforskningen af den nordfynske flora.

Stamhusbesidder N. Hofman Bang har indført en lang række arter ikke blot til Hofmangaves have og til Charlottenlund Skov på Enebærødde (se lok. 29/19), men også til flere andre lokaliteter i omegnen. Rigest er naturligvis Hofmangaves have, hvis bestand af træer og buske, prydplanter og indslæbte arter er blevet yderligere forøget siden N. Hofman Bangs tid.

Af havens særdeles mange vedplanter kan nævnes tempeltræ (*Ginkgo biloba*), sort morbær (*Morus nigra*), gennemsigtig gedeblad (*Lonicera quinquelocularis*), ærtetræ (*Caragana frutex*), alm. valnød (*Juglans regia*), læderkrone (*Ptelea tripartita*), sommerfuglebusk (*Buddleja davidii*), stor japankvæde (*Chaenomeles lagenaria*), busk-og gul heste-

kastanie (*Aesculus parviflora* og *A. octandra*), kalifornisk ceder (*Libocedrus decurrens*), paryktræ (*Cotinus coggyria*), vingevalnød (*Pterocarya fraxinifolia*), ranunkelbusk (*Kerria japonica*), blærespiræa (*Physocarpus opulifolius*), tamarisk (*Tamarix pentandra*), kunninghamie (*Cunninghamia lanceolata*), bredbladet kalmie (*Kalmia latifolia*), mammuttræ (*Sequoiadendron giganteum*), abetræ (*Araucaria araucana*), figen (*Ficus carica*), parasoltræ (*Sciadopitys verticillata*), tulipantræ (*Liriodendron tulipifera*), virginiansk troldnød (*Hamamelis virginiana*), blærenød (*Staphylea pinnata*), blommetaks (*Cephalotaxus drupacea*), kvæde (*Cydonia oblonga*), hjertetræ (*Cercidiphyllum japonicum*), flere sydbøgarter (*Nothofagus* ssp.) og forskellige arter af gran, ædelgran og ædelcypres.

Af de mange indplantede og indslæbte arter, som træffes i haven og haveskoven, kan nævnes håret kortstråle, vedbendtorskemund, klokkeskilla, nikkende og kostfuglemælk, stor frytle, kæmpesalat, pomeranshøgeurt, hvid og rød stenurt, pyrenæisk og engstorkenæb, rank surkløver, dorthelialje, arvearten *Anagallis coerulea*, taghejre, vinterportulak, hybriden mellem fladkravet og hulkravet kodriver, dansk ingefær (indført eller vildtvoksende), lægealant, stjerneskærm, vårbrunrod, hasselurt, slangerod, storbladet okseøj (*Chrysanthemum macrophyllum*), æselfoder, korssnerre, hjertensfryd, bjergknopurt, rapunsellokke, liden singrøn, alpebispehue (*Epimedium alpinum*), sødskærm, sudetisk rapgræs, tvetand-arten *Lamium garganicum*, høj skjolddrager, *Tellima grandiflora* og *eranthis*.

I haven og haveskoven er fundet mosserne *Rhynchostegium*

megapolitanum, *Orthotrichum pulchellum*, *O. lyellii*, *O. speciosum*, *Ulota phyllantha*, *Phascum curvicolle* og den meget sjældne art *Cryphaea heteromalla* (som nu antagelig er forsvundet).

Ved bredden af Odense Fjord ved Hofmangave findes artsrige strandengs- og rørsumpområder, af hvis flora man kan nævne liden tusindgylden, enskællet sumpstrå, stilket kilebæger, lav og tæt blomstret hindebæger, stivhåret ranunkel, stinkende krageklo, strandkvik, smalbladet hareøre, strandloppeurt, strandmalurt, strandasters, strandtrehage, strand- og fliget vejbred, jordbærkløver, krybhvene, strandsiv, harrilgræs, fladtrykt og strand-kogleaks, kødet og vingefrøet hindekne, strandrødtop, engelskgræs, gåsepotentil og strand-skræppe.

Nordøst og vest for Hofmangave er nogle store vige af Odense Fjord inddæmmede og afvandede i forrige århundrede. Efter udtørringen er den tidligere havbund gradvis blevet dækket af strandengs- og engvegetation, og en række arter, som i forrige århundrede er fundet ved Hofmangave, har sandsynligvis netop vokset på disse inddæmmede områder; af sådanne arter kan nævnes kærfladbælg, kronløs firling, engbyg, seline, strandstenkløver, fåblomstret kogleaks, fin- og bredbladet kæruld, trådstar, tæppegræs og de meget sjældne orkidéer mygblomst, langakset trådspore og pukkellæbe.

På de inddæmmede områder er noteret mosserne *Bryum uliginosum*, *B. stenotrichum*, *B. pallescens*, *B. pallens*, *B. microerythrocarpum* og *B. salinum*, *Pottia heimii*, *Didymodon top-haceus*, *Leptobryum pyriforme* og den meget sjældne *Amblyodon dealbatus*.

De inddæmmede områders nuværende flora er beklageligvis yderst dårligt kendt, da der fra de senere år kun foreligger nærmere oplysninger om et lille parti af Fjordmarken ved Romsø, beliggende lige bag dæmningen umiddelbart syd for Romsø. Foruden strandenge og rørsumpe findes her ekstremrigkær og overgangssamfund mellem ekstremrigkær og strandenge. Af områdets rige flora kan nævnes hjertegræs, høj stenklover, strand- og rød svingel, markrødtop, høstborst, harrilgræs, alm. knopurt, kødfarvet/majgøgeurt, sumphullæbe (i mængde), kærtidsel, blågrøn, alm., hirse-, sylt- og fjernakset star, alm. brunelle, hjortetrøst, strandtusindgylden, vandnavle, musevikke, bakketidsel, strandvejbred, sandkryb, lav og bidende ranunkel, gul snerre, stinkende krageklo, engbrandbæger, lådden dueurt, enggedeskæg, spydbladet mælde, rosenkatost (i de tørreste partier), smalbladet kællingetand, femfingerurt, asparges, vejbredekeblad og strandmalurt. På enge ved Romsø er tidligere noteret smalbladet hareøre, pilealant, slangelunge og engensian.

På Romsø-dæmningen er fundet rosenkatost (i mængde) og den meget sjældne klæbrig limurt.

En grundig botanisk undersøgelse af de inddæmmede områder ved Hofmangave er overordentlig ønskelig, da der er stor mulighed for, at de eng- og rørsumpområder, som er bevarrede, vil vise sig at være af stor botanisk interesse. Specielt er en eftersøgning af samfund med mygblomst, langakset trådspore og pukkellæbe m.fl. meget ønskelig.

Kilder: se Gravesen 1979.